

Obsah

Po zapomenutých cestách pětatřiceti lidí ——— 7

1. GENERACE PADESÁTÝCH LET ——— 25

Franz Bayer (Miloslava Melanová) ——— 27

Samuel Steinherz (Gerhard Oberkofler) ——— 47

2. GENERACE ŠEDESÁTÝCH LET ——— 63

Ferdinand Pantůček (Ladislav Vojáček) ——— 65

Ludwig Spiegel (Gerhard Oberkofler) ——— 101

Josef Gruber (Martin Štefko) ——— 125

Ödön Polner (Gábor Schweitzer – Ivan Halász) ——— 145

Jaroslav Budínský (Martin Rája) ——— 163

Josef Teska (Stanislav Knob) ——— 187

Václav Bouček (Stanislav Balík) ——— 217

Rudolf Jedlička (Boris Titzl) ——— 231

Hynek Bulín st. (Martin Rája) ——— 253

3. GENERACE SEDMDESÁTÝCH LET ——— 277

Richard Fischer (Martin Rája) ——— 279

Augustín Ráth (Jozef Vozár) ——— 305

Jiří Hoetzel (Ladislav Vojáček) ——— 325

Vladimír Fajnor (Jozef Vozár) ——— 351

Františka Plamínková (Eva Uhrová) ——— 367

Lev Winter (Jakub Rákosník) ——— 399

Antonín Janoušek (Bohumil Melichar) ——— 415

Rudolf Tayerle (Stanislav Knob) ———	431
František Bakule (Boris Titzl) ———	459
Fedor Houdek (Matej Hanula) ———	483
Leopold Pölzl (Tomáš Okurka) ———	517
Emil Svoboda (Jan Kober) ———	537
Emanuel Chalupný (Jiří Šouša jr.) ———	565
Jaroslav Kallab (Petr Čechák) ———	597
František Weyr (Ladislav Vojáček) ———	625

4. GENERACE OSMDESÁTÝCH LET ——— 653

Ferdinand Krch (Jana Bartošová) ———	655
František Čeřovský (Jan Seidl) ———	677
Bruno Alexander Kafka (Gerhard Oberkofler) ———	687
Maria Deutschová (Thomas Oellermann) ———	715
Lev Borský (Zdena Žáčková) ———	727
Luisa Landová-Štychová (Stanislav Holubec) ———	753
Grigorij Žatkovič (Paul Robert Magocsi) ———	793
Anna Hlavatá-Pokorná (Jana Bartošová) ———	819

5. GENERACE DEVADESÁTÝCH LET ——— 835

Vladimír Vaněk (Tomáš Rusek) ———	837

Resumé ———	862

Abstract ———	886

Literatura ———	912

Seznam vyobrazení ———	962

Jmenný rejstřík ———	976

FRANZ BAYER – STAROSTA NEJVÝZNAMNĚJŠÍHO NĚMECKÉHO CENTRA V ČECHÁCH

MILOSLAVA MELANOVÁ

1. V čele města do roku 1918

Mezi osobnosti, které přispěly k prudkému vývoji a modernizaci občanské společnosti v českých zemích v posledních desetiletích existence habsburské monarchie a v prvním desetiletí Československa a které se podílely na stupňujícím se národnostním konfliktu Němců a Čechů, patří liberecký starosta MUDr. Franz Bayer (1853–1930).¹ Přestože stál v čele města více než tři desetiletí, na rozdíl od jiných starostů podobně významných měst nevstoupil do zemské ani celostátní politiky, což (vedle německé národnosti) zřejmě přispělo ke skutečnosti, že patří k pozapomenutým osobnostem.

Historiografie, a to jak starší německá, tak česká, mu věnovala pozornost pouze v kontextu dějin města, biografické zpracování chybí.² Franz Bayer stál v čele města od roku 1893 do prosince 1918, kdy byl Liberec obsazen československou armádou, a znova od obecních voleb v létě roku 1919. Místo starosty zastával až do roku 1929.

¹ MUDr. Franz Bayer se narodil 1. 9. 1853 v Žatci jako syn vojenského lékaře. V listopadu 1877 absolvoval lékařskou fakultu pražské univerzity (Archiv Univerzity Karlovy, Rigorosní protokol lékařské fakulty 1875–1877), poté působil jako lékař-asistent v posádkové nemocnici č. 11 a lékař-asistent na oční klinice profesora R. von Hammera. V dubnu 1883 přichází do Liberce. Zemřel v Liberci 27. 1. 1930. Státní okresní archiv v Liberci, f. Archiv města Liberec VI, i. č. 294, sign. 11, kart. 254.

² V rámci medailonů starostů a významných osobností přinesl jeho stručný portrét v poslední německé vlastivědě Lug, V., *Reichenberg. Die Heimatkunde des Kreises Reichenberg*. Díl IV/1–3. Reichenberg: Lehrerverein des Bezirkes, 1938–1940, s. 235–236. Registruje ho také *Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Ländern*, Díl 1. München: Oldenbourg Wissenschaftliche Verlag, 1979, s. 6 a *Biografický slovník českých zemí*, 3. Praha: Historický ústav AV ČR, 2005, s. 300–301. Jeho činnost v čele města je součástí souhrnných děl o dějinách města: Karpaš, R. a kol., *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 1996, 2. vyd. Liberec: Dialog, 2004, nejnověji Melanová, M. et al., *Liberec*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 195–278.

Působení Franze Bayera v Liberci začíná v roce 1883, kdy sem přichází jako oční lékař. Již o dva roky později se stal členem městského zastupitelstva, které tehdy ovládli němečtí nacionálové. Od roku 1890 byl členem městské rady.³ Starostou města Liberec se stal v roce 1893, v podstatě jako kompromisní kandidát německých nacionálů, jejichž radikální politik JUDr. Karl Schücker byl na podzim 1892 spolu s celým zastupitelstvem tehdejšími místodržitelem odvolán.⁴ Bayer nepatřil k ohnivým řečníkům radikálních stoupenců německého nacionalismu, jeho věcné „vlastenecké“ projevy byly s uznáním přijímány ve městě a nebudily pozornost ochránců dynastické věrnosti a loajality vůči rakousko-uherské monarchii. Protokoly z voleb starosty při všech dalších volbách až do roku 1915 ukazují, že neměl v této funkci žádného konkurenta.⁵

Celoživotním spolupracovníkem Franze Bayera ve vedení města byl zdatný právník JUDr. Otto Ringlhaan, působící na liberecké radnici od roku 1891 nejprve jako magistrátní rada, od roku 1910 jako ředitel magistrátu, v jehož čele stál až do roku 1930.⁶ Starosta a velmi schopný, avšak také nacionálně vyhraněnější šéf jeho úřadu vytvářeli tým, který kromě právních expertiz zvládal praktické otázky městské samosprávy, a to i v těžkých letech první světové války. Statutární město Liberec s rozsáhlými samosprávnými pravomocemi bylo již od poloviny osmdesátých let 19. století nejdůležitějším centrem německých požadavků na národnostní rozdělení Čech. Starosta Bayer stál v čele tzv. Zweiteilungsausschuss usilujícího od roku 1908 o národnostní rozdělení země a hlavní podíl na formulaci i propagaci těchto návrhů měl Ringlhaan. Ve stejném roce byl v Liberci představen projekt provincie Deutschböhmen jako zvláštní korunní země v rámci Rakouska. Starosta a magistrátní ředitel se shodovali v názoru na nutnost ochrany německého charakteru města. Tento cíl vedl k soustavnému omezování činnosti českých spolků. Mohlo se tak dít na základě kompetencí statutárního města, které mělo v rámci politické agendy dohled nad spolkovým životem a jehož

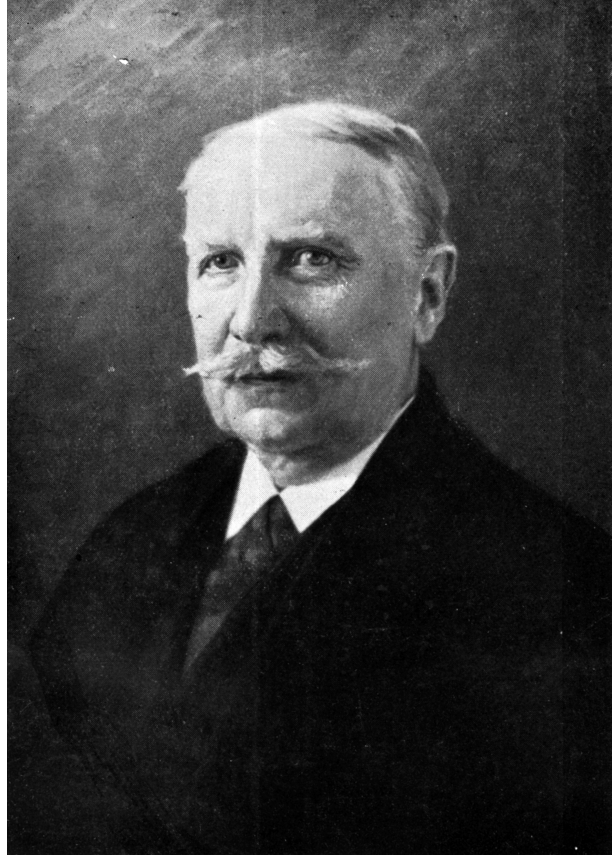
³ *Reichenberg in der Zeit der Selbstverwaltung vom Jahre 1850 bis 1900*. Reichenberg: Im Selbstverl. des Stadtrathes, 1902, s. 64–68.

⁴ Melanová M. et al., *Liberec*, s. 203–204.

⁵ St. ok. arch. v Liberci, f. Arch. m. Liberec VI, inv. č. 207, sign. 730, kart. 192.

⁶ Melanová, M., Úředník samosprávy a německý politik za Rakouska a v Československé republice. JUDr. Otto Ringlhaan (1864–1931) – ředitel magistrátu v Liberci. In: Čechurová, J. – André, P. – Velek, L. a kol. (eds.), *Poslání historik. Pocta prof. Robertu Kvačkovi k 80. narozeninám*. Praha: NLN, 2012, s. 208–226.

1. Portrét Franze Bayera,
nedatováno, meziválečné období

starostovi byla podřízena policie ve městě. Městu také podléhalo základní a střední školství, což umožňovalo omezování snah české menšiny o rozšíření a zlepšení českého školství. Vedení města rovněž důsledně sledovalo národnost úředníků při personálních změnách ve státních úřadech, soudech a také na železnicích. Ve městě, které mělo roku 1910 35 110 obyvatel, bylo zaznamenáno poměrně málo Čechů podle obcovací řeči (v roce 1900 7,3 %, roku 1910 6,1 % obyvatel). Sčítání v roce 1921 naznačuje, že skutečný počet Čechů byl vyšší. Můžeme se domnívat, že se před rokem 1918 mnozí Češi nepřihlašovali ke své národnosti v obavách před nacionální politikou liberecké radnice.⁷

⁷ Soukromé sčítání vykazovalo daleko vyšší, i když nadnesené číslo. Podstatné z hlediska národnostní skladby Liberce bylo také to, že se Češi přesouvali do okolních samostatných, s městem však srůsta-